

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԳԻԵՄԻԱ**

**Միջազգային գիտաժողով
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ – 100»
25-26 ՄԱՅԻՄԻ, 2018 թ.**

ՉԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ**

**Международная конференция
«РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ – 100»
25-26 МАЯ, 2018 г.**

СБОРНИК ДОКЛАДОВ

**NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA**

**International Conference
«REPUBLIC OF ARMENIA – 100»
25-26, MAY, 2018**

COLLECTION OF PAPERS

**ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – YEREVAN
2018**

ՀՏԴ 94(479.25):06
ԳՄԴ 63.3(5Հ)
Հ 247

ՉԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆ ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ԿԳՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՐԲ

Խմբագիր՝ պ.գ.դ. Ա. Մարություն

Հ 247 «Հայաստանի Հանրապետություն – 100». միջազգային գիտաժողովի
գեկուցումների ժողովածու. – Եր.:
ՀՀ ԳԱԱ պատմ. ինստ., 2018. – 392 էջ:

Ժողովածուում ընդգրկված են 2018 թ. մայիսի 25–26-ին ՀՀ
ԳԱԱ-ում կայացած «Հայաստանի Հանրապետություն – 100» մի-
ջազգային գիտաժողովի նյութերը:

Նախատեսված է Հայաստանի առաջին Հանրապետության ու
հայ ժողովրդի նորագույն շրջանի հարցերով հետաքրքրվող ընթեր-
ցող լայն հասարակայնության համար:

ՀՏԴ 94(479.25):06
ԳՄԴ 63.3(5Հ)

ISBN 978-9939-860-72-5

© ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, 2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ – CONTENTS

ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԵՐ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ	3
ԲԱԿՈ ՍԱՀԱԿՅԱՆ	6
ՄԽԻԹԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ	8

ՉԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

MICHAEL HESEMANN (<i>Germany</i>) POPE BENEDICT XV, THE VATICAN AND THE FIRST REPUBLIC OF ARMENIA	10
АРУШАН ВАРТУМЯН (<i>Россия</i>) А.И. ДЕНИКИН И АРМЯНСКАЯ РЕСПУБЛИКА: ИСТОРИЯ ВЗАИМОТНШЕНИЙ, СИМПАТИЙ И ПОЛИТИЧЕСКИХ РАЗОЧАРОВАНИЙ	19
ВИКТОР АКОПЯН (<i>Россия</i>) ВЫБОР ПУТЕЙ РАЗВИТИЯ АРМЯНСКИХ ОБЩИН СЕВЕРНОГО КАВКАЗА В 1918–1921 гг.	27
ԱԼԵԶՍԱՆԴՐԵ ԴԱՌՈՒՇՎԻԼԻ (<i>Գրիստիան</i>) ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄՈՍԿՎԱՅԻ ԲՈՒՇԵՎԻԿՅԱՆ ՄԱՍՈՒԼԸ 1918 Թ.	36
ԱՇՈՏ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ (<i>Հայրիստիան</i>) 1918–1920 ԹԹ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈՉԱԿՄԱՆ ԵՎ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ (ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ)	47
ԱՐՄԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ (<i>Հայրիստիան</i>) ՕՍՄԱՆՅԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆԱԿԱՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱԼԵԶՍԱՆԴՐԱՊՈՒԻ ԳԱՎԱՌՈՒՄ (1918 Թ. ՄԱՅԻՍ-ՆՈՅԵՄԲԵՐ)	68
ВАЛЕРИЙ ТУНЯН (<i>Армения</i>) СОЗДАНИЕ ЗАКАВКАЗСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И РАСПАД НА НАЦИОНАЛЬНЫЕ РЕСПУБЛИКИ В 1918 Г.	81

ԱՐԾՈՒԻ ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>),	
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ (<i>ԱՄՆ</i>)	
ԱԼԵԶԱՆԴՐ ՇՆԷՈՒՐ՝ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑ	
ՈՒ ՎԿԱՅ	94
ԵՂԻԿ ՃԵՐԵՃՅԱՆ (<i>Լիբանան</i>)	
ՊԱՆԴՈՒԽՏԻ ԴԵՐԸ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ ՄԵՉ ..	105
ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՈՒՔՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ	
ՄԱՅԻՍՅԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐԻ ԾԱՐՔՈՒՄ	117
ՍԱՄՍՈՆ ՔԱՌՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
1918 Թ. ՄԱՅԻՍՅԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ	
ՊԱՏՄԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԵՉ	129
ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՖԱՐՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ	
ՊԵՏԱԽՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԵՎ	
ՉԱՐԳԱՅՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ...	142
ԱՐԱՐԱՏ ՀԱԿՈՒՔՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԽՐԱՎԱԿԱՆ	
ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ (1918–1920 ԹԹ.)	162
ԼԵՎՈՆ ԾԻՐԻՆՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՌԱՋԻՆ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԾՐՋԱՆՈՒՄ (1918–1920 ԹԹ.)	194
ՎԱՀՐԱՄ ԲԱԼԱՅԱՆ (<i>Արցախի Հանրապետություն</i>)	
ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ	
ԱՐՑԱԽՈՒՄ (1917 Թ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ – 1918 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)	203
ԳԵՎՈՐԳ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՍՐՎԱՆՅՏՅԱՆՑԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ	
(1919 Թ. ՀՈՒԼԻՍ – 1920 Թ. ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 5)	214
ՀԱՅԿ ՄԵԼԻՔ ԱԴԱՄՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ԱՍԱՏՐՅԱՆ	
ՏԻԳՐԱՆ ԲԱԲԱՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ	
ՀԱՆՔԱՀՈՒՄՔԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՈՒՈՐՏՈՒՄ	237
ԳԵՂԱՄ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅՈՑ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱԶՄՅԱԼ	

ՀնՋԱԿՅԱՆՆԵՐԻ ՏԵՍԼԱԿԱՆԸ	247
ԼԻԼԻԹ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
Մեվրի ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԵՎ ՀԱՅԵՐԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ	261
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՂԱՄԲԱՐՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ԱՄՆ-Ի ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՀՈՉԱԿՈՒՄԻՑ ՄԻՆՉԵՎ ՎԵՐՍԱԼ	273
ԳԱՅԱՆԵ ՄԱԽՄՈՒԲՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
Մեվրի ԴԱՇՆԱԿԻՐԸ ԵՎ ԱՄՆ-Ի ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԿԱՏՄԱՄԲ 1919–1920 ԹԹ.	284
ՅՈՒՐԻԿ ԴՈՒԼՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅ-ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1918–1920 ԹԹ.	295
ԷՄԻԼ ՕՐԴՈՒԽԱՆՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	305
ՌՈՒԲԻՆԱ ՓԻՐՈՒՄԵԱՆ (<i>ԱՄՆ</i>)	
ՀՅԴ-ԲՈՒՇՆԵԻԿ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ (1918–1920) ՎՃՌԱՀԱՏՈՂ ԱԶԴԱԿ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՃԱՏԵՒ ԿԵԱՆՔՈՒՄ	313
ԱՐՄԵՆ ԱՍԱՏՐՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ԳԵՆԵՐԱԼ ԴԱՆԻԵԼ ԲԵԿ ՓԻՐՈՒՄՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ	328
ԽԱԶՉՏՈՒՐ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՆԿՄԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ ՎՏԱՐԱՆԴԻ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԻ ԳՆԱՀԱՏՄԱՄԲ	338
ՄԱՐԻԱՄ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ (<i>Հայաստան</i>)	
ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՈՐԲԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ	

ԼՈՒՄԱԲԱՆՈՒՄԸ Կ.ՊՈԼՍԻ «ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ» ՕՐԱԹԵՐՈՒ ԷՋԵՐՈՒՄ 1918–1920 ԹԹ.	348
ԱԵԼԻՏԱ ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ (Հայաստան)	
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՎ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՖՐԱՆՍԻԱՑԻ ՀԱՅԱԳԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ	359
ԴԱՎԻԹ ՔԵՐԹՄԵՆՉՅԱՆ (Հայաստան)	
ՄԱՅԻՍՅԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ԾԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՀՈՐԻՆՎԱԾՔԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	369
ԱՐԹՈՒՐ ԱՎԱԳՅԱՆ (Հայաստան)	
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԸ	377